

رهنگفه دانا دهلاله تا نافونیشانی د رۆمانا (سوتنگه ه) یا نقیسه ر (بلند محمد) یدا

نه زواد عبد الله حاجی

پشکا زمانی کوردی، کولیزا پهروهردا بنیات، زانکویا دهوک، هه ریم کوردستانی – عیراق.

وه رگرتن: 2019/04 په سه ندرکن: 2019/06 به لافکرن: 2019/06 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2019.7.2.492>

پۆخته:

ئه ف که کولینه هه ولدانه که ژبو دیارکرنا رۆلی نافونیشانی ژ بو شلوفه کرنا دهقی رۆمانی و کانێ چهوانی نافونیشانی مینا خودیکه کی رهنگفه دانا دهلاله تا دهقی رۆمانی لنافخوه هه مبیژ دکهت، نافونیشانی دنا ف که کولینین رهخه یین هه فچه رخدا، جهه کی بهرچا ف وه رگرتیه و مینا ئالافه کی ئه کتیف و کاریگر هه بونا خوه چه سپاندیه، تا کو فه کۆله ر بریکا ئه وی دهلاله تا فه شارتیا دهقی ده ربیخیت. مه د ئه فی فه کولینا بنا فونیشانی (رهنگفه دانا دهلاله تا نا ف و نیشانی د رۆمانا سوتنگه ه یا نقیسه ر بلند محمد یدا)، بابه تی نافونیشانی وه کو تیگه ه ئه رک بنیات برهنگه کی تیوری نیشاندان یه و پشتی هینگی مه نافونیشانی ئه فی رۆمانی پراکتیزه کریه و بو مه دیار بوو کو نقیسه ری برهنگه کی شاره زایانه، ئه و نافونیشانی بو رۆمانا خوه هه لبرتارییه وه مه می گه هین دهقی رۆمانی لنافخوه بگریته کو برهنگه کی پوخته کری ده ربیرین ژ ئه وان هه می کرینه یین کو رۆمانا به عس دنا فا کارین سۆتن و ئه شکه نهج و یرانکرنی ده رحه ق ملله تی کورد ئه نجامدان.

په یقین سه ره کی: نافونیشانی، دهلاله ت، بنیات، ئه رک، شلوفه کرنا.

1. پێشه کی

لسه ر بنیاتی کویری و یی سه رفه یی نافونیشانی رۆمانی و ل دو ماهیکی ئه م گه هشتینه چه ند ئه نجامه کان.

2. پیکهاته و جوړ و ئه رکین نا ف و نیشانی

1.2. نافونیشانی ژلای زارا قیفه:

دیارکرنا واتایا فرههنگیا هه ر زارافه کی، دبیه ته ئه گه ر کو زیده تر ئه و بابه تی باسی ژئ دکه ت روونی و ئاشکرای ب خوه ببنیت، زارافی نافونیشانی د زمانی ئینگلیزی ژ په یفا (Title) هاتیه و راما نا نافونیشانی په رتوکی یان هه ر کاره کی هونه ری... هتد) (memheier, 2004: 1366) دگه هینیت، ئه ف زارافی ئینگلیزی ژ زارافی گریکی (titulus) هاتیه وه رگرتن و ئه فان واتایان بخوه دگریته (نقیسه نه کا یاسایی یان په رتوکه کی یان نازنا فه کی... هتد) (الهیمیسی، 1997: 32). ئه ف زارافه د زمانی فارسیدا ب (په یفا عنوان) دهیته بکارئینان و واتایا نا فی په رتوکی دگه هینیت (عمید، 1373: 1737). هه روه سا ئه ف زارافه د زمانی عه ره بیدا ب په یفا (العنوان) دهیته بکارئینان و واتایا نیشانی یان شوینه وار دگه هینیت (الجزار، 1998: 20). د زمانی کوردیدا و ژ ئه گه ری ژیکجودا هیا زارین کوردی، ئه ف زارافه ب شیوه یین جودا دهیته بکارئینان وه کو (ناو نیشانی، نافونیشانی... هتد)، به لئ هه ر به رامبه ر په یفا ئینگلیزی (title) دهیته بکارئینان (ئهمین، 2016: 85).

نافونیشانی وه کو ره گه زه کی هونه ری گرنگ دنا ف ده قین ئه ده بیدا بگشتی و دهقی رۆمانیدا بتایبه تی، بوویه بابه ته کی رهخه یی ئازراندی و کاریگره که مه زن لسه ر پرۆسا شلوفه کرنا دهقی ئه ده بی بگشتی و دهقی رۆمانی بتایبه تی هه یه، و گرنگیا ئه فی بابه تی دهنیدایه کو نافونیشانی زانسته کی خودان بنه ما و ئه رکه و بنیاتین کاریگر هه نه کو دبه نه گه ر کو بنیاتین هزی و بابه تین ده قین ئافراندی دنا فا دهینه به رجه سه کرنا کو هه ر ئه ف چه نده بوویه ئه گه ری سه ره کی یی کو ئه م پالداین ئه فی فه کولینی لدر ئه فی بابه تی ئه نجامه یین، کو ئارمانج ژئ دیارکرنا رۆلی گرنگی نافونیشانی ژ بو دیارکرنا دهلاله تا فه شارتیا دهقی رۆمانی و ئه و میودا مه د ئه فی فه کولینیدا پهیره کری بریتیه ژ میتودا وه سفی شلوفه کاری چونکی مه دیت، دی ئه ف میتوده زیده تر دگه ل سرۆشتی فه کولینا مه گونجیت.

ئه ف که کولینه ژ دوو تیشکان پیکهاتیه و پشکا ئیکی ئه فی نافونیشانی بخوه فه دگریته (پیکهاته و جوړ و ئه رکین نا ف و نیشانی) و ئه فان هه ر پینچ ته وه ران بخوه فه دگریته (زارافی نافونیشانی، تیگه ه و پیناسا نافونیشانی، گرنگیا نافونیشانی، ئه رکین نافونیشانی، بنیاتین نافونیشانی). پشکا دووی لژیر ئه فی نافونیشانی بخوه فه دگریته (پراکتیزه کرنا لسه ر نافونیشانی رۆمانی) و لسه ر ئه فان هه ردوو ته وه رین سه ره کی هاتیه دابه شکرنا (پراکتیزه کرنا

2.2. تیگه و پیناسا ناقونیشانی:

ئیک ژ ساخله تین هونه ریپن هره گرنگ کو نه ده بیاتی نوی بخوه فه گرتی، دیاردا ناڤ و نیشان کرینییه و بتاییه ژانری رومان. ناقونیشان کرن و هکو چه مسره کی نه کتیف خوه دناڤ ده قین نه ده بیدا بهرجه سته کریه و نه قی دیاردا هونه ری بهر ده وام و هره راکا مه زنا بخوه دیتیه چونکی (ناقونیشان و هکو نه له مینته کی هره گرنگ و هه ستیار دناڤ پیکهاتا رستنا تیکستی ئافراندی دا روله کی مه زن و ستراتیژی پیخه مهت پوخته کرنا راما نا گشتیا تیکستی دگنریت (نورمانی، 2008: 122)، ئانکو ناقونیشان دبیته خودیکه کی بجویک ژبو رهنگه دانا پوختی ده قی نه ده بیی ئافراندی، ههروه سا (ناقونیشان مینا نیشانه کا زمانیه لسهری تیکستی دهیته دانان تاکو سه رنجا خوانده قانی بو نه قی تیکستی رابکیشیت) (رحیم، 2008: 64)، واته ناقونیشان لپیشیا نه قی ده قی خو دگریت و لدویف نه قی چهنی نه قی ده قی ده قی کتیه پیش چافین خوانده قانی و دی سهرنجا نه قی راکیشیت ههروه سا تیگه هی ناقونیشان راما نا هندی ددهت کو مه بهست ژئی نه و ناهه، یی کو ئامازئی بدهت بهابته پی پرتووی (وهبه و المهندس، 1984: 262)، تیگه هی ناقونیشان لدویف نه قی چهنی بیته ئامازه دان بو په پرتووی ژئی ئانکو نه بنی ناقونیشان لسهر ده قی ده قی دهیته دانان و هکو (هوزان، چیروک، شانوو... هتد)، به لکو ناقونیشان بو په پرتووک ژئی دهیته دانان و نه قی په پرتووک چ ده قین نه ده بیین ئافراندی بن یانژی بهابته تین دیتر بن.

ژلایه کی دیتر فه نه گهر تماشیه تیگه هی ناقونیشانی ده قی نه ده بیی ئافراندی بکین، دی بینین کو نه قی ناقونیشانه دبیته پوختی فه ریژا هزرا نفیسهری لدور ده قی ئافراندی یی کو ژ نه جامی هزر و داهینانا نه قی په یدابووی، ئانکو ناقونیشان بو ده قی ئافراندی (دبیته ساخله ته که یان نیشانه ک و ئامازه ب ده لاله تا نه قی ده قی دهکته (عویس، 1988: 17). ههروه سا ناقونیشان دناڤ ده قی نه ده بیی ئافراندیدا دبیته ئیک ژ نه وان دهرارزینکین لدورمانین ده قی سه ره کی دزقن، لدویف نه قی چهنی ناقونیشان (ده لاله تا هه می ده قی بخوه دگریت، ئانکو و هکو ده قه کی سه ره خو لیده یته چارچوقی به ره می ئافراندیدا (الجمری، 1996: 17-18). پیخه مهت زیده تر رونفه کرنا نه قی ته وه ری (پیناسه کرنا ناقونیشانی) نه قین خوری چهنه پیناسه کن ژ بو نه قی مه بهستی هاتینه نیشاندان:

– (لیوهوک – LeoHoek) دبیزیت : (ناقونیشان ژ چهنه نیشانین زمانی پیکه هیته و جهی وی ده قیته سه ری ده قی و رهنگه دانا ناهه روکی ده قی دهکته و دیسان سه رنجا خوانده قانی بو ده قی راکیشیت (حسین، 2007: 77)، نه قی پیناسه یه وه سانی ناقونیشانی

دبیت، ههروه کو ناڤ و نیشان، هیمایه ک نفیسینی و جهی ویژی ده قیته پیشیا ده قی، دیسان نه قی پیناسه یه خویا دهکته کو ناقونیشان دهربرینی ژپوختی راما نا ده قی دهکته ناقونیشان دبیته نه گهر کو وهرگر به ره ف ده قی فه بهیته.

– (ژاک فونتانلی - jaques fontanille) دبیزیت : ناقونیشان دگه ل نیشانین دیتر به شه کن ژ ده قی و لسهر بهرگی به ره می دهیته دانان و دیسان دبنه ده قه کی هه قته ریپ بو به ره می (رحیم، 2008: 68). نه قی پیناسه یه ژ ناقونیشان و هکو به شه کی گرنگ ژ ده قی لقه له مددهن و دیسان ئامازئی بهندی دهکته، کو ناقونیشان دبیته ئیک ژ ده قین هه قته ریپ بو ناقونیشانی.

– (نان فیری - anne ferry) دبیزیت : ناقونیشان گوتنه کا نفیسیه، لسهر تیکستی هوزانی دهیته دانان، کو جهه ک دناڤ وی فالاتی دا گرتیه یاکو ژ قوناغین ده سپیکا چاپقانی و هره ده سته پیکری (گاهر، 2009: 81-82). نه قی پیناسه جه ختی لسهر هندی دهکته کو ناقونیشان لسهری ده قی نه ده بی دهیته دانان و نه قی پروسا ناقونیشان کری ژ سه ر ده می ده رکه تنا چاپکرنا په پرتووکا ده سته پیکریه.

– (بشری البستانی) دبیزیت: ناقونیشان په یامه کا ئارسته کریه و ب نه قی چهنی دهیته نیاسین و ناهه روکا نه قی په یامی ده سته نیشاندکهت و سه رنجا وهرگری بو خوه راکیشیت و ئامازئی ب ناهه روکا فه شارتیا ده قی دهکته (البستانی، 2002: 34). نه قی پیناسه یه ناقونیشانی و هکو په یامه بجویک ژ ده قی لقه له مددهن و دبیته نه گهر کو خوانده قان به ره ف ده قیته بهیته و نه قی په یامه یان ناقونیشانه ئامازین نه راسته وخو ب ناهه روکا فه شارتیا ده قی نه ده بی دهکته.

– (عیمان البدری) دبیزیت : (ناقونیشان دبیته نافکران و ئامازه و ده لاله تا ده قی بخوه فه دگریت و نه قی ناقونیشانه دهربرینی ژ رادهی داهینانا نفیسهری دهکته (بدری، 2003: 14). نه قی پیناسه ئامازئی بهندی دهکته کو سه ره پای هندی کو ناقونیشان و هکو ئامازه کتیه و ناهه کیه بو ده قی، ناقونیشان ئامازئی ب ده لاله تا فه شارتیه ده قی دهکته و دیسان دهربرینی ژ شیان و داهینانا نفیسهری ده قی دهکته. – (شعبه خلیفی) دبیزیت (ناڤ و نیشان بریتیه ژ خودیکه کا بجویک بو ده قی و دهربرینی ژ هزر و ناهه روکا ده قی دهکته) (خلیفی، 1992: 85). نه قی پیناسه یه جه ختی لهندی دهکته کو ناڤ و نیشان و هکو ده قه کی بجویکه و دهربرینی ژ بهابته ده قی دهکته.

3.2. گرنگیا ناقونیشانی:

ناقونیشان و هکو ره گه زه کی هونه ریی ده قی نه ده بی ئافراندی بویه به شه ک ژ نه وان ره گه زین سه ره کی و گشتگیر دناڤ هه می ژانرین

ئەدەبىي ئافراندىدا چۈنكى ئافونىشان بېرىكا پۆختەكەرن و كورتكرنى، دەقى برەنگەكى نەراستەوخو لىناڧ خوه دگرىت(گاھر، 2009: 117-118)، لدويف ئەڧى چەندى ئافونىشان دىبته كۆپپەكا بچوك ژ دەقى سەرەكى و دگەل ئەڧى چەندى ژى (ئافونىشان دناڧ دەقەن ئافراندىيەن ھەڧچەرخدا بوويە رەگەزەكى ھونەرىي گرنگ و ھەرە پىئوست(رحيم، 2010: 46)، ئانكو ئافونىشان ژ ئەگەرى ئەوئ ساخلەتى ياكو مينا دەقەكى بچوك دەبرىنى ژ دەقى سەرەكى دكەت ئەڧا بوويە رەگەزەكى ھونەرىي گرنگ دناڧ دەقەن ئەدەبىي ئافراندىيەن ھەڧچەرخدا و لدويف ئەڧى چەندى (ئافونىشان دىبته ئەو رەھەندە يان رەگەزە بى كو وەرارا دەلالىا ئافونىشانى دكەت و دووبارە واتايا دەقى بەرھەمدىنىت(الجمرى، 1996: 19) ژ ئەڧى چەندى خۇيادىبىت كو ئافونىشانى گرنگىەك مەزن بۇ دەقى ھەيە چۈنكى ئافونىشان ئەو شىان ھەنە كو دەقى بېرىكا پۆختەكەرن و ھەمبىزكەن-ئەلكىپە- لىناڧخو بگرىت(حلىمى، 2010: 18) تاكو ئافونىشان بخوە بىبته دەقەكى سەرەخوى دناڧ دەقى مەزندا.

سەبارەت گرنگىا ئافونىشانى بۇ وەرگى يان ئەكۆلەرى رەھەندەكى دىترى گەرمى ئەڧى تەوەرە چۈنكى (لەمى خواندنا ھەرتىكستەكى دا، ئىكەم تىشت كو سەرنا خواندەڧانى بۇ خواندنا ئەوى تىكستى رادىكشىت ئافونىشانە، ئافونىشان ئەلەمىنتەكا گرنگە دپروستىسا نڧىسىنى و خواندنا تىكستىدا(رەشىد، 2017: 14). ئانكو ئافونىشان بۇ وەرگى وەكو خالەكا سەرەنجا راكىشانىيە بۇ وەرگى كو سەرەنجا ئەوى بۇ دەقى رابكىشىت ھەرەسا ژبەر ئەڧى گرنگىا ئافونىشانىن دەقەن ئەدەبىي ئافراندى بخوۋە دىبىن ئەڧان ئافونىشانان جەكە بېچاڧ ئەدەبىي رەخنەيىن نويدا گرتىە و بوويە جەئ پويەدانا رەخنەگران و نەشىن پىشتوگھ باڧىن چۈنكى دى شىن بېرىكا ئەڧى دەرازىنكى بەرەف كویراتىا دەقىڧە ھەرن(رحيم، 2008: 66)، ئانكو ئافونىشان لڧىرە وەكو ئالافەكى رەخنەيە دەست ئەكۆلەراندنا تاكو بىشېن بېرىكا ئەڧى ئالافى، دەلالەتا ئەشارتيا دەقەن ئەدەبى دياربەكە. ئەڧ گرنگىا ئافونىشان دناڧ دەقى ئەدەبىدا ھەى، لسەر ھەردو ئاستىن دەقى و وەرگى دا بخوۋە دىبىن، گرنگىە مەزن لسەر ئەڧان ھەردو ئاستان بخوۋە ئە دىتە و بوويە رەگەزەكى ھەرە گرنگ دناڧ پىكھاتا ھونەرىا تىكستىدا و دىسان بوويە ئالافەكى رەخنەيى ژبۇ شلوڧەكرنا پىكھاتا دەقى، ئانكو ئافونىشان ژبەر ئەڧى گرنگى(بوويە زانستەكى سەرەخو و ياسا و بىنەمايىن خوه ھەنە و ھەر شلوڧەكرنەكا بۇ دەقى بەھتەكەرن، پىدڧىە ژ ئافونىشانى دەستىبەكەت(رحيم، 2008: 66).

4.2. ئەركىن ئافونىشانى:

ئافونىشان وەكو رەگەزەكى ھونەرى دناڧ پىكھاتا دەقى ئەدەبىدا پىشتەستىن لسەر چەند ئەركەكان دكەت تاكو بىشېت بېرىكا بەرەجەستەكرنا ئەڧان ئەركان، ئەكتىڧا خوه دناڧ پىكھاتا دەقىدا وەرگىت ئانكو چەند ئەرك ھەنە، ئافونىشان بخوۋە دىبىت و ب ئەڧى چەندى ئافونىشان دىبىت كارىگەرىا خوه لسەر دەقى و وەرگى بكەت ئافونىشان چەند ئەركىن روخسارى و دەلالەتى و ئىستاتىكايا دەقى دىبىت تاكو بېرىكا ئەڧان ئەركان بىبته دەرازىنكەكا مەزن بۇ دەقى(المگوى، 1997: 455)، بەلئ لڧىرە پىدڧىە ئامازى بەدەينە ھندى كو بابەتى (ئەركىن ناڧ و نىشانى) جورە ژىگجودا ھەكە دناڧ بو چوونىن ئەكۆلەراندنا بخوۋە دىبىت چۈنكى ((وەكو ديار ئافونىشانى چەند ئەرك ھەنە و بى گومان ژبو دياركرنا ئەركىن ئافونىشانى دى بىرو بوچوونىن ژىك جودا لەدڧ ئەكۆلەر و رەخنەگران ھەبىت، لڧىرە رەھندى ئالوز و مژاويئ ئەركىن ئافونىشانى ديار دىبىت(رەشىد، 2017: 22)، ئانكو ھەر نڧىسەرەك ل گورە دىت و بوچوونىت خوه چەند ئەركەكان بۇ ئافونىشانى دەستىشانكەن بەلئ بەدەنگەكى گىشتى ئەم دى نىشاندانەكى بۇ شەش ئەركىن ئافونىشانى كەينكو دپرانىا ژىدەراندنا جەختى لسەر ھەبوونا ئەوان ئەركان ھاتىەكەرن و دى ھەر ئەركەكى ژ ئەوان جودا دەينە و ئەوژى ئەڧەنە:

1.4.2. ئەركى مەبەستى (القصدىه): ئەڧ ئەركە ھەر ژ ناڧى ئەوى ديارە كو مەبەستا ئافونىشانى رادگەھىنىت، ئەڧ ئەركە بو ئافونىشانى ژ ئەنجامى پەيوەندىا نڧىسەرى ب دەقى ئافراندىڧە دروستدىب و گەلەك رەھەندان بخوۋە دگرىت وەكو(ھىز ھەست، كاردانەوہ ئافونىشان بېرىكا ئەڧى ئەركى دىبته ھەلگى مەبەستا ئافرىنەرى دەقى(حسین، 2007: 98) لدويف ئەڧى چەندى دياردىبت كو ئەركى مەبەستى، مەبەستا نڧىسەرى دەقى خۇيادكەت. ئانكو كانى مەبەستا نڧىسەرى ژ ئەڧى ئافونىشانى كانى مەبەستەكا فېركارى يان ئىستاتىكى يانژى پەروەردەيە..ھەتد.

2.4.2. ئەركى دەلالى: ھەلبەت، ئەڧ ئەركە دى ئارستەبوونا خوه دناڧ رەھەندىن دەلالىن ئەشارتيا دەقىدا بەرەجەستە كەت و برىتە ژ كورتكرت و پوختەكەرن دەلالەتا دەقى(رەشىد، 2017: 27)، ئانكو ئەركى دەلالى ئافونىشان ئامازى ب دەلالەتا دەقى دكەت و ل لڧىرە كارىن شلوڧەكرنا دەقى بساناھىتر دكەت.

3.4.2. ئەركى دەستىشانكرنى (التحدید): برەنگەكى گىشتى، ئەڧ ئەركە (وەكو ئەركەكى ھەڧىشك دناڧبەرا ئافونىشانىن ھەمى بەرەماندا كاردكەت و پەرتووك پى دەھتە نىاسىن(بلعابد، 2008: 78). لدويف ئەڧى ئەركى، ژانرئ دەقى پى دەھتە دەستىشانكرن بۇ نمونە كانى ئەڧ دەقە رۇمانە يان چىروكە يان شانويە واتە ژانرئ دەقى ئەدەبى دەستىشانكەت.

زمانی و دەلالینە یێن کو خوه دناڤ نەفونیشانی سەرەکی رۆمانیدا بەرجهسته دکەن.

2.5.2. **بنیاتی سەرڤه:** بنیاتی سەرڤه یێن نەفونیشانی بریتیه ژ نەفونیشانی نەفەکیین پەرتوکین ئانکو (ئەڤ بنیاته خوه دناڤ نیشانی نەفە کیین پەرتوکاندا ڤەدشیریت (گاھر، 2015: 20). واتە هەر نەفونیشانی نەفەکی دبیته بنیاتهکی سەرڤه بۆ نەف و نیشانی بەرهمی (گاھر، 2009: 131).

3. پراکتیزە کرن لسەر نەفونیشانی رۆمانی

1.3. پراکتیزە کرنا لسەر بنیاتی کویری رۆمانی:

رۆمانا (سوتنگەه) (محمد، 2005: بەرگی پێشیی) (39)، لسالا (2005) ئی هاتی نڤسین ژلایی نڤسەر (بلند محمد) یڤه و لدۆرین (302) بەرپەرین قەبارە نەفونیشانی بخوڤه ڤەدگرت. بنیاتی کویری نەفونیشانی ئەڤی رۆمانی خوه دناخوه دناڤ رەهەندی نەفونیشانی رۆمانی بەرجهسته دکەت. ئەڤ نەفونیشانی ژ پەڤه کا دارشتی پیکهاتیه (کار + پاشگر) = (سۆتن + گەه)، ئانکو ژ کاری (سۆتن) و پاشگری (گەه) پیکهاتیه کو بو جهی دەڤته بکارئینان. ژ نەفونیشانی ئەڤی رۆمانی خۆیادیبیت کو رەهەندی جهی زیدەتر دناڤا خۆ یادبن، ئانکو ئەو (کار) ئی (سۆتن) ئی ل جههکی دەڤته کرن و بەرجهسته یا خوه وەر دگرت.

ژ ئاراستین دەلالین ئەڤی نەفونیشانی خۆیادیبیت کو کریارا سۆتنی و بڕهنگەکی گشتی رامانا زیانبەخشی پیکهاتیه گەهینیت ئانکو ئەو جهی بەڤته سۆتن، ئەو جهه دەڤته و ڤران کرن دیسان نەفونیشانی ئەڤی رۆمانی ئەڤی، کریارا سۆتنی کریه دناڤ چارچوڤه کیدا و جههک دەستینان کریه کو ئەڤ کریاره لپهاتیه کرن وهکو جهی سۆتنا تشتان. دبیت ئەڤ نەفونیشانی رەهەندی دەلالین خوه ژ کریارین سۆتنی زیانبەخشت و خرابتر بگههینیت ئانکو مەندەک کریار هەنە زیانا ئەوان ژ کاری سۆتنی زیدەترن وهکو (کۆشتن، هەرفاندن، ئازاردان، زۆرداری، ئازارین دەروونی، ئازارین جهستهیی، ئازارین هزی، نەبوونا ئازادیا کەسی، ... هتد) ئەگەر کەسەک بپگۆنە هاته کۆشتن یان گرتن یان ئازاردان، ئەڤی چەندی هەر وهکو کریارا (سۆتنی) زیانین خوه هەنە یانژی ئەگەر کەسەک هاته دورپچکر و شەپێ دەروونی و هزی لگەل هاته کرن، ئەڤی چەندی ژ و وهکو کریارا سۆتنی زیان و ئیشان ئازار هەنە دبیت ئەڤ ئازارە ژ ئازارین سۆتنی زیدەتر بن یان دەمی لەشکەر جهه کیدا دگرت و ب نەحەقی خانیان دپهقینن د دارا دبرن و ژن و زاروکان و دانعەمران دکوژن و دگرن ئەڤی چەندی ژ ئازار و نەخوڤشیین وهکو سۆتنی هەنە یانژی دەمی کەسەک سەرا ئازادیی و سەرپهستی و هلاتی خوه دەڤته زیندان کرن و رەنگین ئیشان و ئەشکەنجە دانا

4.4.2. **ئەركی سالوخدانی (الوصف):** ئەركین سالوخدانی دبیتە ئەگەر کو (نەفونیشانی تشتهکی ل دور دەڤی خوه دیاربکەت) (ئەمین، 2016: 124)، ئانکو باسی سالوخته تین دەڤی بکەت، بەلێ ئەڤ سالوخدانا ددەته دەڤی هەر دێ بڕیکا ئیک ژ تاییه تەندیین دەڤی هیتە کرن (گاھر، 2009: 109).

5.4.2. **ئەركی ئامازەیی (الإيحائيه):** ئەڤ ئەركه چەندی ئامازان دەرپارەیی دەڤی دیار دکەت و ئەڤی ئەركی گریدانه کا مەزن ب ئەركین سالوخدانی ڤه هەیه، ئەڤ ئەركه ژ بۆ نەفونیشانی یی پیدڤیه ژبەر کو هەر نەفونیشانی وهکی هەر پیکهاتیه کا هونەری ریک و شیوازین خو یێن تاییهت هەنە (ئەمین، 2016: 124)، ئانکو ئەركی ئامازە دانی، ئامازێ ب وانا یا دەڤی دکەت و گوتنن ئاراستەیی خواندەڤانی دکەت (الهمیسی، 1997: 44).

6.4.2. **ئەركی سەرنجراکیشانی (الإغراو):** ئەڤ ئەركه بو وەرگری دەڤته ئاراستە کرن تاکو سەرەنجا ئەوی بۆ دەڤی رابکیشیت، ئەڤ ئەركه وەرگری بەرەڤ دەڤی پالددەت و ئەگەر نەفونیشانی یی سەرنجراکیش بیت، ئەڤجا دێ خواندەڤان نە جار بیت بەرەڤ دەڤی ڤه بەڤت (گاھر، 2009: 109). ژلایهکی دیتەر ئەگەر ئەم تەماشەیی ئەڤی ئەركی بکەن، دێ ببینن کو تەوهری بازراگانی و ئابووری یی گریدای ئەڤی ئەركی یه چونکی فروشتنا بەرهمان لسەر رادی سەرنجراکیشانا خواندەڤان راوہستیت (رحیم، 2010: 109)، ئانکو هندی نەفونیشانی بەرهمی زیدەتر سەرنجا خواندەڤانی بوخو رابکیشیت ئەڤ بەرهمە، دێ زیدەتر هیتە فروتن.

5.2. بنیاتی نەف و نیشانی:

نەفونیشانی هەبوونا خوه وهکو دەڤهکی بچوکی دناڤ پیکهاتا هونەریا دەڤین ئەدەبیدا بەرجهسته کریه و ئەڤ تیکستین بچوکی خودان بنیاتن، د ئەڤی بیافی دا و نڤسەر (نزار سلمان گاھر) دوو جورە بنیات بۆ نەفونیشانی دەڤی ئەدەبی ئافراندی دەستینان کریه (گاھر، 2009: 126-130) هەر وهسا شلوڤه کرنا نەفونیشانی دەڤین ئەدەبی ژ دێ ل گورەیی ئەوان هەردوو بنیاتان هیتە کرن و ئەوژی ئەڤه نە:

1.5.2. **بنیاتی کویر:** بنیاتی کویری نەفونیشانی دبیتە ستوینە کا سەرەکی و موکم و مەبەست ژ ئەو بنیاته یی کو خوه دناڤ رەهەندی ڤەشارتیی نەفونیشانی سەرەکی پەرتوکا یان تیکستین دا ڤەدشیریت (گاھر، 2015: 20)، ئانکو مەبەست ژ ئەو بنیاته یی کو رەهەندی دەلالەتین نەفونیشانی بەرهمین ئەدەبی ل ناڤ خوه دگرت و چ لادانین زمانی و دەلالی دناڤ دا هەنە دبنە بنیاتی کویر بۆ دەڤی. بو نمونە ئەگەر ئەم نەفونیشانی رۆمانەکی وەر بگرن، بنیاتی کویری نەفونیشانی ئەڤی رۆمانی ئەو لادانین

سەما دۆژمەن ل باژیری دکتە وەکو ئەوی کریارا سۆتئی یە یاکو دناڤ نافونیشانی رۆمانیدا هاتی:

((بێدەنگیەکا کۆژەک خوە ب سەر هەمی ئالیین ژیانئی دا گرت بوو. کولانا تنئی پۆناهی ژ بەفرئی وەر دگرت. پەنجەرین مالان

دبی

چرا بوون. بیهنا مرئی دفن دخوراندن. پیرو تەرازی دبلند

بوونو

چاقان سەمتا وان قەترە نە دکر.)) (محمد، 2005: 10).

- کە لەه یان زیندان یان گرتیخانە، ئەفە ئەو جەه یی کو پیرانیا رویدانین ئەفئی رۆمانی لدر ئەفی جەهی دزقن و نفیسەری ئەف جەه کریه بنگەهەک ژبو دەربرینکرنی ژ دەلالەتا سەرەکیا نافونیشانی ئەفئی رۆمانی، ئانکو ئەف گرتیخانە بوویە ئەو جە یی کو کارئ سۆتن و ئەشکەنجی لیدەهیتە کرنو مینا کە لەه کا ئاسی ل قەلەم ددەت و ئەف کە لەه یا ل جەه کئی ئاسی و گرتیین ئەفئی کە لەه تووشی چەندین جورین ئازار و نەخوشیان دبن. ئەفە ئیکە ژ وان گرتیخانایە یین کو رژیما بە عس و چەندین جورین ئەشکەنجی دەر حەق گرتیان ئە نجامدان وەکی (فە لاقە ، کیتفلین کارەبی ، نامیرین کارەبکرنی ، هەلایوستن ، نینوک کیشان ، شوشتنا مەژی ... هتد) ئەف جەه ژئی ئاراستا خو بو رەهەندی دەلالین بنیاتی کویری نافونیشانی ئەفئی رۆمانی سەمتدکەت چونکی ل ئەفئی جەهی، کارئ سۆتئی ئانکو ئەشکەنجەدان و ئازاردان و زورداریی دەهیتە کرن:

((کە لەه ئاسی، مینا کە لەه باستیل، بەرفرەه و ژوورین بن ئەرد، یین خوونی دیوارین وان هاتینە کە فالکرن و خوونەلو بووین.

ژوورین تەنگ و شەه ی گرتی، ب شفشین پیلایی دەرگەه ل یەر هاتینە قەدان ، ب خوە گرتینە.

ب دیواران قە، فە لاقە و کییل و نامیرین کارەبکرنی ،

هەلایوستی، نیشانن بو توندوتیژی، ژینوسایدیی، نینوک هەلکیشانی ، شوشتنا مەژی و نەمان و قیپرکنا مروقان ب

دەستی

مروقان.

چیروکین بیرەه قییان و دپندان، دئی کە لەه قە دەینە چیکرن

و بەرەه قکرن. دگەل قییریان، لەش بی جان دبن. موویین

سەران

را دبنە قە و پەشەک سەماییل سەر دکن.)) (محمد، 2005:

11).

- (گوند) ئی ئیک ژ قارەمانین ئەفئی رۆمانین: نفیسەر ل سەر زاری ئیک ژ کە سایە تیین سەرەکی ئەفین رۆمانین سالوخدانا هیرشا دۆژمەنی بو سەر گوندئ ئیک ژ سەرەکیین ئەفئی رۆمانی، سالوخدانا هیرشا دۆژمەنی بو سەر گوندی دکتە. دایک و بابین ئەوی باسی هاتنا هیرشا

دەروون و هزری جەستەیی لگەل دەهیتە کرن ، ئەفئی چەندی ژئی نەخوەشبین وەکو سۆتن یانژی خرابتر پەیدا کرینە.

سەبارەت ئەوان رەهەندی دەلالین خوە دناڤ بنیاتی کویری نافونیشانی ئەفئی رۆمانیدا بەر جەستە دکتە کو برەنگە کئی گشتی ئەفین خوارینە: زیندان ، جەهی ئازار دانئ ، جەهی سەمی ، جەهی ئابلوقە دانئ، جەهی ویرانکرنئ ، جەهی کوشتن و جەهی جەنگئ دەروونی و هزری ، جەهی ژنافرنا هزری و بیرین مروقایە تیئ، جەهی شکاندنا بیر و باوەرین ئاینی ، جەهی داگیرکرنئ، جەهی هیرش دکتە سەر دەهیتە سوتن ... هتد).

2.3. پراکتیزە کرن ل سەر بنیاتی سەر قەیی نافونیشانی رۆمانی:

هەر وەکو مە د پشکا تیوریدا دیارکری کو بنیاتی سەر قە یی نافونیشانی خوە دناڤ دەقیدا بەر جەستە دکتە و بدیتنا مە بنیاتی سەر قە یی نافونیشانی رۆمانا (سوتنگەه) دناڤ دوو تەوەرین سەرەکیا دناڤ دەقئ رۆمانا تیدا هاتیە رەنگفەدان و ئەوژی ئەفەنە -:

1.2.2. ئەو جەهین کریارین سۆتن و ئازاری لیها تینە کرن: مە بەستا مە ژ ئەفئی بنیاتی ئەو کو رۆمانا نفیسی دناڤ ئەفئی رۆمانیدا ، باسی چەندین جەهان کریه کو کریارین سوتن و نەخوشی و ویرانکرنئ ل ئەقان جەهان هاتیە کرن، ئەف چەندە ژئی ئاراستە بوونا خو دناڤ ئەوی پاشگریدا (گەه) دبینیت یی کو ب نافونیشانی رۆمانی قە هاتیە کو رامانا جەهی ددەت ، ئانکو نفیسەری هەندەک جەه وەکو سەنتەرین دەلایی ژبو ئە نجامدانا کریارین (سۆتن) ئی دیارکرنی، برەنگە کئی گشتی، ئەفین خوارئ ئەو گرتگرتین و سەرەکتین جەه، یین کو سەمتبوونا خوە یا دەلالی ژ بو بنیاتی سەر قە یی نافونیشانی ئەفئی رۆمانیدا ئاراستە دکتە:

- باژیری رویدانین سەرەکیین رۆمانی لی هاتیە رویدان ئەو باژیرە یی کو نفیسەری هزر و قەریژا ئاڤراندنا ئەفئی رۆمانی ژئ وەرگرتی و نفیسەر سالوختا ئەفئی باژیری وەسانئ دکتە کو ژیان دناڤ دا راوەستیا یە و بزافا خەلکی گەلەک کیمە بخوە رۆناهیین مالا ژئی ب شەفئ دقەمرینە ، دیسان خویا دکتە کو(بیهنا مرئی دفن دخوراندن) ئانکو ئەف باژیرە دناڤ نەخوەشیەکا مەزندا دژیت کو بیهنا مرئی ژئ دەهیت. بدیتنا مە، مە بەستا نفیسەری ژ سالوخدانا ئەفئی باژیری ئەو دەمی کو هیژ رژیما بە عس کونترولا خوە ل سەر باژیری هەریمی دکرن و ئەف باژیرە ژبەر زورداریی و سەتە مکاریی و سەتە مادۆژمەنی یا کو (لەه می خەلکی باژیری دکر) ئەف باژیرە بێدەنگ بوویە و مرن و نەخوەشی دناڤدەبا لاقبوویە، ئەف جەه سەمتبوونا خو دناڤ رەهەندی دەلالین بنیاتی کویری نافونیشانی ئەفئی رۆمانیدا ئاراستە دکتە ، چونکی ئەف زورداری و

بۆ سەر گوندی دکهتن و چهوانی فروکان بی جوداهی بیخته دناڤ بەرا ژن و زاروک و دانعهمراندا، هێرش دکره سەر گوندی و بۆمبێن (ناپالما) کو لسەر ئاستین جیهانی ئەڤ بومبە دقهدهغه کرینه دهاڤتینه ناه گوندی وکەسین سفیل دناڤ خوینا خودا دگهڤزین. ئەڤ بنیاتی سەرڤه ژێ سەمتبونا خودە بۆ ناه رههەندی دهلالین بنیاتی کویری نافونیشانی ئەڤی رۆمانی ئاراسته دکهت د دیاره ئەڤ کریارا توپبارانکرنی و هێرشکرنا گوندی ژێ هەر دچیتە دبیافی کاری سوتنی دا:

((...ژبیرا وی نهچوو به دهمی دهیکا وی دگوتی: دهمی گوندی مه خرابکری و توپ و فروکین شه رکه زنگین ژ گوھین مه دهینا و ناپالما ل پيشيا مه ئهرد دکهلاشت، بریندار دخوونا خوهر)

دگهڤزین و تهرم گهني دبوون و ميش و موری پی قهلهو دبوون.)) (محمد، 2005: 26).

– (گه ل) : ئەڤه جیهکی دیتره دناڤ رۆمانیدا هاتی کو کریارا (سۆتن) ئانکو ستهم و زۆرداری لیهاتیه کرن و نفیسهری دیمه نه ک ژ دیمه نین بهرخوه دان و قاره مانیا پیشمه رگان دژی زوورداران نیشاندایه و ئیک ژ کەسایه تیین ئەڤی رۆمانی بناڤی (مشیر) کو پیشمه رگه بوویه و ل شه ری گه لی هاتیه بریندار کرن و هەر دوو پیت خوهر ژ دهستدایه و فرۆکین دۆزمنی بومبە دهاڤتین گه لی. ئەڤ بنیاتی سەرڤه ژێ رههەندی خوه یین دهلالی بۆ ناه بنیاتی کویری نافونیشانی ئەڤی رۆمانی بهرجه سته دکهت چونکی گه لی ژێ جیهکه کو کریارا (سۆتن) و کۆشتن و ویرانکرن ل هاتیه کرن:

((مشیر بزۆتی شوره شه کی بوو، د شه ره کی گران دا دگه ل دۆزمنی، پشتی ههردو پین خوه ژ دهست داین، هاتبوو گرتن. فرۆکین شه رکه ل هنداقگه لی هاتن و چون کرن، قومبەله هافیتن. وی برنویا خوه هافیته دناڤ وی تراشا ژ خوه ویڤه تیرا.

خوون یا دبن دا دبه گه پ، یی کلهخی خوه بهر ب تراشا مهزن

قه رادخشینت. هه قالین وی ناچارن خوه بگه هینه کوپین بلندین

جیایی ل سەر وی دهشتی زال دا کو خوه ژ سهمتا دووربینا فروکان دوور بیخین و د دهحله کی پاخو بهرزه بکه ن.)) (محمد، 2005: 54-55).

– (قوتابخانه و مزگهفت): ئەڤه دوو جیهن سفیلن کو پیدڤیه ژ هەر توند و تیزیه کی دپاراستی بن و کریارین سۆتن و ههرفتنی ل نه هینه کرن. نفیسهری سالوخذانه ک لدور هێرشه کا دۆزمن کریه بۆ سەر گونده کی و د ئەڤی هێرشێ دا سهره رای سۆتن ویرانکرن خانیاں بخوه (قوتابخانه و مزگهفت) ژێ سۆتینه و بنیاتی سەرڤه ژێ

رههەندی دهلالی خوه دناڤ بنیاتی کویری نافونیشانی ئەڤی رۆمانیدا بهرجه سته دکهت چونکی کاری سۆتن و ویرانکرن (قوتابخانه و مزگهفتان) ژێ هەر ب (کاری) سۆتنی هاتیه کرن : ((... دهمی

ل سەر ملی خوه زفریم، گۆریا ناگری به ژنه کی ب سەر ناقاهییی

فیرگه ه و مزگهفتی کهفتبوو. ئەسمانه کی خولیکی ئەو دووکیل

بهر ب خوه دکیشان)) (محمد، 2005: 103-104).
– ههروه سا رۆماننڤیسی ل جیهکی دیتر ژ ئەڤی رۆمانی، ئاماژه دایه سۆتنا (مزگهفتی) ژ لای دۆزمنی فه و لسەر زاری ئیک ژ کەسایه تیین رۆمانی، باسی سۆتنا مزگهفتا گوندی ئەڤی کەسی دکهت. ئەڤه ژێ دبیته بنیاته کی سەرڤه و جیهی خود ناه بنیاتی کویری نافونیشانی ئەڤی رۆمانیدا دگریت چونکی کریارا سۆتنا مزگهفتی و گوندی دناڤدا هاتیه کرن:

((... دووکیل ژ خانی دچوو، گوند تیکدا ببو کادی و ب پینین پەش ئەسمانی وی ههونی بوو.

مزگهفت ببوو کۆمەر، شاشکا مه لای ل حهوشی گریل ببوو. لفکا وی ددهڤی ناگری دا و ناگر ببوو قرائی رۆژی.)) (محمد، 2005: 143-144).

– (زالگه): تیک ژ ئەوان دیاردین بهر به لاقین رژیما به عسا زووردار پی ستهم لگه لی کورد دکر، هه بوونا گه له ک زالگه هان بوو، ل پیرانیا دهرازیکنین باژیر و گوندین کوردستانی زالگه هین پشکنینی هه بوون، نفیسهری دیمه نی ئیک ژ ئەڤان زالگه هان سالوخذایه، کانی چهوان کەسین سفیل ئازاردان و دگرتن و (عهڤدی) کو ئیک ژ کەسایه تیین رۆمانیه دگه ل ههڤژینا خو بتنی ژ باژیری زفرین و ل زالگه ی (عهڤدی) دگه ل ههڤژینا ئەوی گرتن و ئازاردان. ئەڤ بنیاتی سەرڤه ژێ رههەندی دهلالین خوه دناڤ بنیاتی کویری نافونیشانی ئەڤی رۆمانیدا بهرجه سته دکهت چونکی زالگه ه وهکو جه دبیته جیهی ئەنجامدانا کاری (سۆتن) ئانکو ئەشکه نهجان و گرتن:

((تهحسینا چپکین بارانی ل سەر جاما ترومبیلی، دچاقین ههڤژینا

عهڤدی دا دبوونه کهڤر و ژ بلندیی دفرین. ترومبیل پتر نیژیک باژیری بوو. د سنورین وی دا، بانی زالگه ی دیارکر. ل وی دهشتا راست، تنی زالگه ه وهکو خاله کا

بچوک دیارکر. لی دگه ل دهمی و لهزا ترومبیلی، ئەو خال مهزن بوو، مهزن بوو.

.....

پولیس، پشتی پرسیار ژ شوقییری کری، کا ژکیفه دهیت. ل دور ترۆمییلی زقری و داخواز کر هه می په یا ببن دگهل په یا بوونا نه فه ران، پولیس گونی و میده کی و ان سه حد کرن.

یی دی و ل ئالیی دی نه فه ر ب ریزکر بوون و ل ناسنامین و ان دنیرا.

دهمی پولیس، زه مییلا هه قژینا وی سه کری، وی لفاک ئیشارا خوه پتر کیشا سه ردیمی خوه. پشتی کت کت تشتین

وی هاتینه سه حکرن، دبنی زه مییلیدا وینی خه باتکه ره کی ناقدری به رهنگاریی دیت.

.....
عه قدی ب هه قژینقه پالدا د روی ژوورا
بچوو کفه...)) (محمد، 2005: 126-127).

2.2.2. ئەو کریری و هه کو سۆتنی دژوار و ب ئیش ل ئەوان جهان دهاتنه کرن: بدینا مه، ته وه ری دووی ژ بنیاتی سه رفه یی نافونیشانی ئەقی رۆمانی خو دنافا د چه سپینیت بریتیه ژ سالو خدانا ئەوان کار و کریری و هه کو (کاری سۆتنی) ئازار و نه خوشی هه ی، ئانکو ئەو کریری و هه کو (فه لاقه، لیدان، کۆشتن، ره زیل کرن، برسی و تیهنی کرن، ئەشکه نه جان، ... هتد) و هه کو کاری (سۆتنی) ب پیش و نه خوشینه کو ل ئەوان جهان دهاتنه کرن ببن کو مه ته وه ری به ری ئەقی ئاماژه پیدای. ئەقین خوارئ گرنگترین و سه ره کترین سالو خه تن بۆ ئەوان کارین نه خوشی و ب ئازار کو مینا کاری (سۆتنی) ده لاله تین خوه هه نه و دناف رومانیدا هاتینه.

- نفیسه ری دناف ئەقی رۆمانیدا سالو خدانا هنده ک کریری نه مرقایه تی کرینه کو دورمینی هه مبه ر گرتین کورد دناف گرتیخاناندا نه انجامدینه. لناف ئەقان جهان، پا قزی و شویشتن بو زیندانیان قه دهغه بوو، تا کو ئەوی راده ی (سپی و که قشک) دکه فنه سه ری ئەوان زیندانیان. زیده باری ئەقی چه ندی خوارن زی لئ قه دهغه بوو تا کو ئەوی ژورین ل ئەقان گرتیخانا هه ی، شه هگرتی بوون ئانکو ئەو گرتیخانا ب چه رهنگان بکیر ژیا نا مروفان نه دهاتن. ئەق بنیاتی سه رقه ره هه ندین خوه یین ده لال دناف بنیاتی کویری نافونیشانی ئەقی رۆمانیدا سه متدکته، چونکی ئەق کریری هه نی، هه ره کو کاری (سۆتنی) زینانی دگه هینت :

- ((هه ستیپکر موویین پرچا سه ری وی به وسته کی ژ وی

رۆژا

ئیک ل قیده ری بوویه میه فان دریزتر و حولیبووینه، هه ره وه کو

دناف جهین گوهورینا روونی دا کار کری. که قشکی زیق خوه

دناف دا کو مقه کریه و هه ر جار هه کا ده ستی خوه پیدای دهینت، ل

سه ر ملا که قشک خالین سپی دهیلت. چاق یین د سه ری دا زیق

بووین و دفه کا زراف ل هه مبه ر وان بوویه ستون...)) (محمد، 2005: 15-16).

- ((په لین چاقین وی دگه شن و چریسکی و ان دپه شنه کو ژیین

وی ژوورا شه هیگرتی و بیه نا گه نی ب سه ر هلبووی. ل قۆر نه ته کی یی چوو یه تی کرا و بایه کی ساری گومله کی وی ژ

روساتیا له شی وی جودا دکت.

.....
ده ستی خوه دا وی بلوکی ل بن سه ری خوه و خلوله کر. سیسپر که ژبن ده رکه فت. هیدی هه ر دو تبلین به رانیو یا شه هدی ئیخستنه پاشیا وی و هه لگرت...)) (محمد، 2005: 20).

- هنده ک ژ ئەوان که سین دهاتنه گرتن وه سانی ئەشکه نه جان دان ئەقجا ده م لده ست گیانی خوه ژ ده ستان، ئانکو ئەق کریرا ئەشکه نه جی وه سانی یا تووند بوو، که سی گرتی گیانی خوه ژ ده ستان، نفیسه ر سالو خه تا ئەشکه نه جانی دکه ت کو بره خ ژورا ئیک ژ که سایه تیین سه ره کیین ئەقی رۆمانی کو نافی ئەوی (سیابه ند) هه، که سه ک بره خ ژورا ئەویفه ئەشکه نه جده دا و پشتی هینگی ده نگی ژئ ناهیت و (سیابه ند) هه ر دکه ت، ئەق که سه ژبه ر ئەشکه نه جی مریه و (سیابه ند) ژورا ئەوی که سی ب گورستان لقه له مدده ت و خۆیاد که ت کو (کۆشتن و هه لویستن) کریری ئاساییوون. ئەق بنیاتی سه رقه زی ئاراستا خوه بۆ ناف ره هه ندین ده لالین بنیاتی کویری نافونیشانی ئەقی رۆمانی سه متدکته، چونکی کارین ئەشکه نه جانی تا کو مرنی و هه کو کاری (سۆتن) زینانه هه یه:

((... ئەقی ژوورا ب ره خ من قه ژئ چه ده نگ ژئ

ناهی ن! گوپر ستانه کا بی ده نگه.. باشه ئەوی دگهل من گرتی کیفه

برن؟ کۆشتن؟ هه لویستن؟ هه تا به ری چه ند رۆژان قیریین وی

دهاتن.

.....
سه قاتی ده رگه می یی ناسی یه و کلیلا دایه. چه کوله ک و

کون ژئ دوئی کونجی قه نینن هه دارا خوه پی

بینیت گوپه کی

تهنگه بیهنین رزی و هلما دهقی تیکهل دبن و هه ناسه لی چک دبت.)) (محمد، 2005: 25-26).

- نفیسهری ل جهه کی دیتر ژ نه فی رۆمانی، ئاماره دایه کریاره کا دیتر یا نه مروڤایه تی یا کو رژی می دژی گرتیان نه نجامدا، نه وژی سه ره دهریه کا ئیکجار خراب ژلایی خارن و فه خارنیقه دژی گرتیخانا نه نجامدانه نه وژی خارنه کا بیسه رو بهر و دناڤ که ل و په لاین پیس دا پیشکیشی گرتیان دکرن، بخو خارن دناڤ نه وان که ل و په لادا بو گیانه وهران ژی ناهیته پیشکیشکرن و نفیسهر د ده ته خویاکرن کو گرتیه ک دناڤ گرتیخانه کیدایه و ئاڤا فه خوارنی بو کریه قودیکه کا ته ماتی یا ژهنگی و رزی و بخو ته فنی ته فنپیرکی ژی پیغه هه یه و ئاڤه کا پیسه و هه می ته قن دناڤدایه. ده می گرتی پسیار ژ ئیک ژ پولیسین فی گرتیخانای کری کو بوچی دناڤ ئامانه ک پاقر دا، ئاڤ پیشکیشی نه دکر، به رسفا نه فی پولیسی نه و بوو، گوتی هوین نه گرتیه وهکو سانه، ئانکو وهکو گیانه وهرانه. نه ڤه چنده ژی وهکو جهنگه کی دهرونی و جهسته یی دگهل گرتیان دهاته کرن و نه ڤه چنده ژی دبیته ره هنده کی ده لالی دناڤ بنیاتی کویری نافونیشانی نه فی رۆمانیدا، چونکی نه ڤه کریاره و سه ره دهریه وهکو کاری (سۆتنی) زیانی دگه هینیته گرتیان :

((- هلو کویری سه یی، زادی بخوه.

- پیچه کا ئافی بده من.

قودیکه کا ته قن دبنی دا، لیقین وی، ته قنپیرکی ته قنی خوه سی ریزی پیغه راچاندی، ل هه مبه ر چاقین وی دانا. ته قن پیغه

ده ژیا و ته قنی خوه ژ لیقین قودیکه دبه ردا و دبنی

دا، دناڤ

ئاڤیدا د حه لیا و هیدی هیدی دهاته راپالین.

.....

ب وی ستوی خویل و چاقین وهرمی، ژیهه ل سه حکره

زیره قانی زیندانی و دقیا بیژتی، ما ئیکا پاقر نه بوو. لی بهری

پرسیار بکه ت، پولیسی نه و چنده دچاقاندا خواند، له ورا

گوتی :

- دزائم یا (سا) نه، لی فه خوه، چونکو (سه) ژ هه وه

پاقرترین.)) (محمد، 2005: 31-32).

- رژیما به عس چه ندین جوړین نه شکه نجه دانی دهره قی گرتیین کورد نه نجامدان، نفیسهری رۆمانی باسی ئیک ژ که سایه تبیین سه ره کیبیرۆمانی دکه ت کو قاره مانئ نه فی رۆمانییه بنافی (سیابه ند) کو چه ندی جوړین نه شکه نجی دهره قی نه وی نه نجامدایه و نه شکه نجا (فلاڤه) ئیک ژ بناڤ و دهنگترین جوړین نه شکه نجی بوون کو رژی می دهره قی گرتیان نه نجامداین و (سابه ند) فه لاقه ددا و لدویف را نه ڤه گرتیه ب کیبلی کاره بی قوتایه و

پاشی هه ر دانپیدان نه کر، نه ڤجار پشتی هینگی (سیابه ند) کاره بکر کو نه ڤه ژی ئیک ژ درنده ترین جوړین نه شکه نجه دانی بوون دهره قی گرتیان نه نجامدا و پاشی جگاره ب له شی سیابه ندی فه مراند به لی سیابه ندی هه ر دانپیدان نه کر پشتی هینگی نه ڤه گرتیه ب پانکی فه هه لاویست و پشتی نه ڤه هه می جوړین نه شکه نجه دانی دهره قی سیابه ندی نه نجامداین دانپیدان نه کر، نه ڤجار کریاره کا دیتر یا هوڤانه و دویر ژ پرنسیپین مروڤایه تی دهره قی نافبری نه نجامدا نه وژی ئیک ژ ره شه کین رژی می بنافی (عه بد) میزی ب سه ر و چاقین سیابه ندیقه، کریاره کا گه له ک کریته، نه ڤه هه می کار وکریارین نه شکه نجه دانی یین کو دهره قی گرتیین کورد نه نجامداین دبنه ره هندنین ده لالیو جهی خو دناڤ بنیاتی کویری نافونیشانی نه فی رۆمانیدا به رجسته دکه ت، چونکی نه ڤه کار و کریاره رهنه گ ژ کاری سۆتنی ب زیانترین:

- ((... هه مبه ر چاقین سیابه ندکرن. خو نزماند و فه لاقه ژبن

میژا ئاسنی هینادهری. ب هاریکاریا هه قاله کی خوه، فه لاقه ئیخستنه پین سیابه ند و لی گفاشتن.)) (محمد، 2005: 43).

- ((نه وی جگاره بسهر چچکی وی فه فه مراندی، پشتی

پاکرینه سه ر پیا تف کری و که نیه کا کریت راهیلا. پشتی

هه قالی وی قپراسا ئاسنی ئیخستیه سه ری چچکی سیابه ند،

دهری کورتکی وی هینا خواری و یادی ب گونین وی فه

چه سپاند. سه رین وایرا گه هاندنه پاتری (...). هه قالی وی

هندری سندوقا

کاره بی زفراند. سیابه ند دناڤ له پین وان دا له رزی و رجفکی

هه می له شی وی گرت.)) (محمد، 2005: 45).

- ((هیژا کاره بی سیابه ند بی هیژ کر، و ایر ژیهه کرن و پاکرنه

ژ

پیږقه. وهریس دناڤ پین ویرا برن و ل دور ته نشتین وی

باش

ئالاندن. ل دووڤه خوه کیشان و ب ئاسنی پانکی فه هلاویست

و وهریس کیشان،...)) (محمد، 2005: 46).

- ((... خوه نیزی که له خی سیابه ند کر و ل هنداف

راوه ستیا و زنجیرا په نتلونی خوه یی زهیتونی کیشا خواری

و میزته ب که له خی سیابه ند فه و سی جارکی چزکا میزی ژ

پیان و

هه تا سه ری ڤیرا هینا...)) (محمد، 2005: 48-49).

- کاره کی دیتر یی ب نازار کو رژی می دهره قی گرتیین کورد

نه نجامدان نه و بوو کو جهی روینشتنا گرتیان گه له ک جارن

نه خوش دکرن ئانکو پرتین شیشان و به ران دهاڤیننه ناڤ گرتیخانای

وگرتی پیخاس لسه ر وان شیشان دهاتن و چون نه ڤه ژی بنیاته کی

دیتری سه رڤه یه کو دبیته ره هنده کی ده لالی دناڤ بنیاتی کویری

نافونیشانی ئەفی رۆمانیدا چونکی ئەف کریاره ژى وهکو کارى سۆتنى یا ب ئازار و زیانبه خشه:

((ب وان پین وهرمتى و لهشى پر ئازار و ئیش فه ،دا خوه و پابوو فه .ئهوئى ده رگه ه فه کرى ، د پاتكى راگرت و ل دووف خوه خشانده. سهر و سهر هاڤیته ناڤ کومهکا مروقان (...)
پینخواس لسهه پرتین شووشا و بهرین هور
کرى، گپه پى دکر و ههمى ب پیکفه
راخشانده)) (محمد، 2005: 70).

- گه لهك جارن ده مئى گرتى ژنوى دهافیتته دناڤ گرتیخانیدا، رژیئى چاڤین ئهوان گریدان و دهستین وانژی کهلامجه دکرن و بخوه تاكو ئهوى رادهى قه دهغه بوو چ چ کهس دگه ل باخفن ئەف کریارا هئى ژى جهئى خوه دناڤ ره هه ندین ده لالیین بیاتى کویرى نافونیشانى ئەف رۆمانتیدا دگرت، چونکی ئەف کریاره ژى وهکو کارى سۆتنى بى زیانبه خشه:

((... ئەهوى پال پى))

پانایى، ب زمانى خوه گۆت:

- چیناب ت چاڤین وى بهینه فه کرن و دهستین وى ژى دى مین گریدانى، ههتا ناخفتن ژى دگه ل
قه دهغه هیه)) (محمد، 2005: 118-119).

- نڤیسه رى دناڤ ئەفى رۆمانیدا باسى گرتنا ژنه کا کورد دکه ت ل زالگه هکئى گرتبوو و سالوخدانا ئه وانا کار و رهفتارین کریت دکه ت کو ده رحه ق ئەفى ژنا کورد کرینو ئەف کریارین کریت دناڤ ههمى یاسا و پرنسیپین مروقیه تیدا نینن. ئەف ژنا کورد ل زالگه مئى هاتیه گرتن و بریه گرتیخانى و ئازارین جهسته ی و هزرى دگه ل کرینه و بخو هه ره شین سیکسى و رهفتارین کریت و نه مروقانه هه مبه ر کرینه ئەف کریارین کریت دبنه ره هه ندین ده لالی و دچنه دناڤ بنیاتی کویرى نافونیشانى ئەفى رۆمانیدا، چونکی ئەف کارو رهفتارین هه مبه ر ژنن کورد بین کرین دهاتنه کرن وهکو کارى (سۆتن) ئیش و ئازار هه نه :

- ((زله هکئى زپین ژ په ردا گوپین وى هینا دهنگه کئى زڤر گۆتى:

- نهو چل ته بکه م ؟ ژناڤ له پین من ده رناکه فى .
پشتى ده ستى خوه ژ نه رزنکا وى فه کرى....

...تنى ئیک پرسیار دى ژ ته کم. تو

دزانی چهن د ژن ژ ده فه رین قه دهغه دهینه باژیری و تیکه لیبى دگه ل کئى دکن؟

- ئەز چ نوزانم، ئەز ژنا به رمالامه و من چ تیکه لى دگه ل قان کارا نینه.

زه ندا وى گرت، ژ کورسیکئى را کره فه و ب نک خوه

فه کیشا (...)

- دى باخفه هه ی دپه لک، ههون ژ هه مئى تشتا و سوچه تا د زانن)) (محمد، 2005: 130-131).

- (... ده ستى

خوه هاڤیته پرچا وئى و ب نک خوڤه کیشا و ئەزمانى خوه د پوییت وئى هوسى. به ندوشکا سینگی فه کرى پشتى چه ند کریتى
و جڤین گوتین، جگارا خوه دناڤ به را هه ردو سیڤین وئى پین عه قدى بو خو پوا وانکرین فه مراند. قیرپین وئى بلند بوون....)) (محمد، 2005: 131-132).

- رژیئا به عس و پیکه مه ت وه رگرتنا دانپیدانین دوهو ژ گرتین بیگونه ه، هه مئى جوره کئى ئەشکه نجى بکار دئینان ئانکو ب هه مئى شپوه یان دانپیدان ژ گرتیان وه ردگرتن وهکو گرتى بزورى دانا سه ر بۆتله کئى تاكو ئه و بوتله چووبا د که ماخا ویرا ، ئەفى کریارا ئەشکه نجى ژى، سه مته بوونا خوه بو ناڤ ره هه ندین ده لاله تا بنیاتی کویرى نافونیشانى ئەفى رۆمانى به رجه سه ته دکه ت، چونکی ئەف کریاره و مینا کارى (سۆتن) ئەشکه نجه و نه خوشیان په یدادکته :

((دگه ل قئى ناخفتنى، ئیدى من نه زانى ل ئەردم، ل ئەسمانم

چاڤین من باش گریدان و کهلامچه ل ده ستین من شانده
.....

ل قورنه تى، من پشتا خوه دا دیوارى و بزاقا روونشتنى کر، من خوه ب دیوارى فه خشانده و ژوردا که فتم. له شى من، یان ژى بیژم پاشیا من، ب تشته کئى تیر که فته، جرفه ک ب من که فته و پابووم.

تشته ک گران که ته سه رملین من، من هه ست ب تبلین وى کر یى ل هنداق سه رى من، تبلین خوه گران دانا نه سه رملین من

و ب هین پالدام کول سه ر وى تشتى تیر روونمه خوار
.....

...وى پتر

گرانیاخوه ئیخسته سه رملین من، هه تا من هه ست ب سه رى تبلى پنیسیى کر کو ژ ناخا من ده ربان بوو. کچینیا من کره پاته کئى بینڤین)) (محمد، 2005: 156-157).

4. ئەنجام

1- نڤیسه ر بى سه رکه فتى بوویه د هه لپژارتنا نافونیشانى ئەفى رۆمانیدا، چونکی ره هه ندین ده لالیین ئەفى رۆمانى لسه ر تا سه رى جهین ده قئى رۆمانى، هه بوونا خو هه بوویه و ئەف نافونیشانه

نیسماعیل حاجانی وهکو نمونه، گوڤارا زانکویا یا زاخو، پهریندا 3 (B)، ژماره (1).

دوو: ژیدهر بزمانین بیانی:

2.5. ژیدهر بزمانی عه ره بی:

- په پرتووک:

7- البستانی، بشری (2002)، قراوات فی الشعر العربی الحدیپ، دار الکتاب العبی، الکعبه الاولی، بیروت.

8- بلعابد، عبد الحق (2008)، کتاب (جیرار جینیت من النص الی المناص، دالر العربیه للعلوم ناشرون، الکعبه الاولی، الجزائر.

9- الجزار، محمد فکری (1998)، العنوان و سیمیوگیقیا الاتصال الادبی، الهیئه المصریه العامه للکتاب، القاہره.

10- الحجمری، عبد الفتاح (1996)، کتاب النص البنیه والالاه، منشورات الرابگه، الکعبه الاولی، الدار البیجاو.

11- حسین، د. خالد حسین (2007)، فی تقریه العنوان (مغادره تأویلیه فی شؤون العتبیه البیجیه)، دار التکوین للتألیف والترجمه والنشر، دون گبع، دمشق.

12- رحیم، عبد القادر (2010)، علم الغنونه، دار التکوین للتألیف والترجمه والنشر، الکعبه الاولی، دمشق.

13- عویس، محمد (1988)، العنوان فی الاداب العربی النشأه التگور، مکتبه الانجلو المصریه، الکعبه الاولی، القاہره.

14- وهب، مجدیوالمهندس، کامل (1984)، حجما لمصکحات العربیه فی اللغه والاداب، مکتبه لبنان، الکعبه الپانیه، بیروت.

- نامین نه کادیمی:

15- حلمی، فرید (2010)، سیمائییه العنوان فی الروایه الجزائریه المعاصره (1995 - 2000)، رساله ماجستیر، قسم اللغه العربیه، کلیه الاداب واللغات، جامعه منشوری - قسنگینه / الجزائر، غیر منشوره، اشراف: د. علیه قادری.

- گوڤار:

16- بدری، عیمان (2003)، وقیفه العنوان فی الشعر العربی، المجله العربیه للعلوم الانسانیه، العدد (81)، الکویت.

17- حلیفی، شعیب (1992)، النص الموازی للروایه (استراتیجیه العنوان)، مجله الکرم، العدد (46)، نیقوسیا قبرص.

18- رحیم، عبد القادر (2008)، العنوان فی النص الابداعی اهمیته وانواعه، مجله کلیه الاداب والعلوم الانسانیه والاجتماعیه / جامعه محمد جعفر، العددان (3) - (2).

19- المگوی، محمد الهادی (1997)، شعریه عنوان کتاب الساق علی الساق فی ماهو الغار یاق، مجله عالم الفکر، المجله (25)، العدد (3)، الکویت.

20- الهمیسی، د. محمود (1997)، بداعه الاستهلال فی صناعه العنوان، مجله الموقف الادبی، العدد (313)، دمشق.

3.5. ژیدهر بزمانی نینگلیزی:

فهرهنگ:

21- Memheier, Sally (2004) Oxford advanced learners (dictionary) phonetics editor Michael ashby. ژیدهر بزمانی:

فارسی: □

- فهرهنگ:

22- عمید، حسن (1373)، فرهنگ فارسی عمید - حلد سوم، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، جاب دوم، تهران.

برهنگه کی پوخته کری و پری ده لالهت کو ژ ئیک په یقا داریستی پیکهاتی هاتی هافراندن.

2- بنیاتی کویری نافونیشانی نه فی رومانی، برهنگه کی بهیز خوه دنا ف بنیاتی سهرقه بی نافونیشانی رومانیدا بهرجه سته کریه و وهکو جه بو نه جامدانا پراپا کارین نه شکه نه دانی هاتی بکارئیان.

3- بنیاتی سهرقه بی نافونیشانی رومانی، وهکو کار و کریار برهنگه کی بهرقره دنا ف دهقی رومانیدا هاتی رهنگه دان و ناماژین راسته وخو ژ کریارین (کوشتن و نازاردان و ویرانکری) دنا ف بنیاتی کویری نافونیشانی رومانیدا هاتینه.

4- نافونیشانی رومانی چه نندین ناماژین راسته وخو دنا ف دهقین رومانیدا سه بارهت سهردهمه کی هستیار ژ ژیا نا گهله کی کورد دیارکریه کو سهردهمی رژیما به عسه و چه نندین دیمه نین خویناوی و پری سته م ژ سهردهریا هوقیانیه رژیمی دژی گه لی کورد پیشکی شکرینه.

5- دنا ف پراپا جهین رومانی، کارو سهردهریین هه قواتا بو ده لاله تا (سوتنی) دهینه فه دیتن کو دهرپینی ژ ده لاله تین نافونیشانی رومانی رومانی دکهن.

5. لیستا ژیدهران

1.5. ژیدهر بزمانی کوردی:

- په پرتووک:

1- گاهر، نزار سه لمان (2009)، ناف و نیشان وهکو ناسناما تیکستی هوزانی، هوزانین (محسن قوجان) ی وهکو نمونه - فه کولینه کا سیمیوتیکی شلوفکاریه - ژ وهستانین گوڤارا مه تین، چاپا ئیک، دهوک.

2- محمد، بلند (2005)، سوتنگه ه (ومان)، ژ وهشانین ئیکه تیا نقیسکاریین کورد - دهوک، چاپا ئیک، دهوک.

- نامه یین نه کادیمی:

3- نه مین، عه بدولکه ریم مسته فا (2016)، شیعریه تا ناف و نیشانی دکورته چیروکین نیسماعیل حاجانیدا کومه له یین (مهیدانا کووچکان و کفنی پیری) وهکو نمونه، ماستر نامه، پشکا زمانی کوردی، کولیژا پهروهردا بنیات، زانکویا دهوک، نه به لافکریه، سهرپه رشتیا د. نه وازاد عبد الله حاجی.

4- رهشید، عه بدلسه لام جه مال (2017)، وه رارا ده لاله تا ناف و نیشانی د رومانیا کوردیدا، ژ ده سپیکئی تاکو (2010) ی هه ریم کوردستانا عیراقی - وهکو نمونه - فه کولینه کا هونه ری شلوفه کاریه، ماستر نامه، پشکا زمانی کوردی، فاکولتیا زانستین مروقاہی تی، زانکویا زاخو، نه به لافکریه، سهرپه رشتیا: د. نزار سلمان گاهر.

- گوڤار:

5- ثورمانی، نزار (2008)، ستراتیژیا ناف و نیشانی دگه هاندنا رامانا تیکستی دا رومانیا (گوند) وهکو نمونه، گوڤارا پریژ، ژماره (1)، دهوک.

6- گاهر، نزار سه لمان (2015)، رولی ناف و نیشانی دهرجه سته کرنا رامانا تیکستی کورته چیروکیدا - کومه له چیروکا - شه فا فریشته ره فین - یا

انعكاس دلالة العنوان في رواية - المحرقة - للكاتب بلند محمد

الخلاصة :

تهدف هذه الدراسة الى تبين اهميته وظيفه العنوان لتحليل النص الروائي، وتهدف ايضا الى اظهار كيفية انعكاس دلالة النص في ثنايا العنوان. حظي العنوان في الدراسات النقدية المعاصرة بأهتمام بالغ من قبل النقاد معتبرا بأن العنوان اداة فعالة بيد الباحث لغرض تحليل النص وايجاد الدلالة المخفية فيه .

في هذه الدراسة الموسومة ب (انعكاس دلالة العنوان في رواية - المحرقة - للكاتب بلند محمد) قمنا بعرض نظري حول موضوع العنوان من حيث المصطلح والمفهوم والوظيفة والبنية، بعد ذلك قمنا بتحليل عنوان الرواية المذكورة من حيث البنية العميقة والبنية السطحية للعنوان واتضح لنا بأن الكاتب قد اختار عنوان الرواية بعناية وابداع وذلك لان عنوان الرواية استطاع بأن يحسد دلالة النص كما اتضح لنا بأن معظم دلالة عنوان الرواية كانت تعبر عن ذلك الأماكن التي قام فيها النظام البعثي بترهيب وتعذيب الشعب الكردي.

الكلمات الدالة: العنوان، الدلالة، البنية، الوظيفة، التحليل.

Reflection of the title meaning in the novel - the Holocaust - by Bland Mohammed

Abstract:

The present study aims at investigating the importance and function of the title to analyze the text of the novel. It also aims at investigating how the meaning of the text is reflected in the title. The title in the contemporary critical studies is considered by the critics to be an effective tool for the purpose of analyzing the text and finding hidden meaning in it.

In the study entitled (Reflection of the title meaning in the novel - the Holocaust - by Bland Mohammed), we have a theoretical presentation about the subject of the title in terms of the term, concept, function and structure. Then, we analyzed the title of the mentioned novel in terms of structure and surface structure of the title. It became clear to us that the writer had chosen the title of the novel carefully and creatively because the title of the novel was able to embody the significance of the text as it turned out that most of the title meaning was expressing the places where the Baathist regime intimidated and tortured the Kurdish people.

Keywords: Title, Meaning, Structure, Function, Analyses.